

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“**

**ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ПРАВНИ НАУКИ“**

АКМАРАЛ МУКАТАЕВНА СУЙМЕНБАЕВА

**КОНСТИТУЦИОННОПРАВНО РЕГУЛИРАНЕ НА ПЕНСИОННАТА
СИСТЕМА В РЕПУБЛИКА КАЗАХСТАН**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

**на дисертационен труд
за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
по професионално направление 3.6. Право,
докторска програма „Конституционно право“**

Научни ръководители:
доц. д-р Емилия Сидерова
доц. д-р Андрияна Андреева

Варна, 2023 г.

**ВАРНЕНСКИ СВОБОДЕН УНИВЕРСИТЕТ
„ЧЕРНОРИЗЕЦ ХРАБЪР“**

**ЮРИДИЧЕСКИ ФАКУЛТЕТ
КАТЕДРА „ПРАВНИ НАУКИ“**

АКМАРАЛ МУКАТАЕВНА СУЙМЕНБАЕВА

**КОНСТИТУЦИОННОПРАВНО РЕГУЛИРАНЕ НА ПЕНСИОННАТА
СИСТЕМА В РЕПУБЛИКА КАЗАХСТАН**

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т

на дисертационен труд
за присъждане на образователна и научна степен „доктор“
по професионално направление 3.6. Право,
докторска програма „Конституционно право“

Научни ръководители:
доц. д-р Емилия Сидерова
доц. д-р Андрияна Андреева

Рецензенти:
проф. д-р Христина Балабанова
доц. д-р Галина Йолова

Варна, 2023 г.

Дисертационният труд е с обем от 198 страници и се състои от въведение, изложение в три глави, заключение, списък на използваната литература. Съдържанието на всяка глава е разделено на отделни параграфи, изводите са направени в края на всяка глава. Библиографията се състои списък с нормативни актове, списък на използваната литература, съдържащ 73 заглавия на руски и английски език и списък с интернет ресурси.

Авторът на дисертационния труд е докторант на самостоятелна подготовка в докторска програма „Конституционно право“ в катедра "Правни науки" към Юридически факултет на ВСУ "Черноризец Храбър".

Дисертационният труд е обсъден от катедра "Правни науки" към Юридическия факултет на ВСУ "Черноризец Храбър" и насочен за защита пред научното жури, назначено със заповед на ректора на ВСУ „Черноризец Храбър“ в гр. Варна.

Защитата на дисертационния труд пред научно жури ще се състои на 30.03.2023 г. от 12:00 часа в заседателната зала на Ректората на ВСУ „Черноризец Храбър“.

Материалите по защитата са на разположение на всички заинтересовани лица в канцеларията на катедра „Правни науки“ в Юридическия факултет и на интернет страницата на университета.

ОБЩА ХАРАКТЕРИСТИКА НА РАБОТАТА

Дисертационното изследване е посветено на изучаването на конституционните и правни основи на пенсионната система в Република Казахстан. В тази научна работа изчерпателно се разглеждат въпросите за формирането и развитието на пенсионната система и актуалните днес проблеми, механизми за увеличаване влиянието на правното регулиране. Новите идеи, изложени в резултат на изследването, са пряко следствие от приложените изследователски методи.

Актуалност на темата на изследването. В Конституцията на Република Казахстан е записано, че Република Казахстан се утвърждава като демократична, светска, правна и социална държава¹. Разбирането на дейността и същността на държавата намира своето отражение в признаването и осигуряването на правата на човека и гражданина, поради което Конституцията на Република Казахстан признава живота, правата и свободите на човека и гражданите като най-висша ценност и утвърждава сътрудничеството и укрепването на обществото въз основа на съгласуваността на интересите. Естеството на Република Казахстан като социална държава означава наличието на цялостна държавна подкрепа, гарантирана от Конституцията, в областта на социалното осигуряване. Развитието на тези отрасли означава държавата да служи на индивида и обществото, както и формирането на социално равенство чрез равно разпределение на богатата.

Но дълго време в страната, въпреки закрепените и провъзгласени от Конституцията социални права, основните насоки на социалната политика се осъществяват не в интерес на народа, а изключително в интерес на определена класа. Ролята на човека в обществото беше намалена в областта на социалната политика в сферата на равното разделяне на богатата. Сериозните грешки в социалната политика доведоха до факта, че немногобройни групи получаваха неоправдано високи обезщетения, а социалната отговорност на населението намаляваше.

Консолидирането на основите на социалната политика в Конституцията на Казахстан от 1978 г. и законодателството в областта на социалното осигуряване до 1990-1993 години, прието в съответствие с нея, не даваха решение на актуални въпроси на конкретната социална политика.

Основните характеристики на социалната държава са консолидирането на социалните права на конституционно ниво и провеждането на политика за осигуряване на тяхното прилагане и защита. Използването на идеята за социална държавност е понятие, често срещано в съвременното конституционно право. Източникът на идеята за социална държавност е

¹ Конституция на РК от 30.08.1995г.

дълбоко вкоренен, но формулировката му на научна основа е отразена едва в края на XIX - средата на XX - век. Сред радетелите на тази идея е германският философ и държавник Лоренц Фон Щайн. Според неговите заключения "държавата трябва да осигурява икономическото и социалното развитие на всеки, тъй като развитието на един член на обществото допринася за развитието на друг и само в този случай можем да говорим за обществена или социална държава". Оказва влияние върху подкрепата и по-нататъшното развитие на идеята за социална държава на либерални и радикални политически и философски течения. Въз основа на тези идеи в края на XIX и началото на XX век в Германия са приети закони, защитаващи социалните интереси на представителите на по-ниската класа. Това обстоятелство става причина за въвеждането на социалните права в конституцията на новото време.

Понастоящем няма формирана ясна гледна точка за мястото на социалните права в системата на правата на човека, поради което този въпрос е един от спорните въпроси в науката за конституционното право. Социално-икономическите права се различават от гражданските и политическите права по характерни отличителни черти. Съществува мнение, че реализирането на социално-икономическите права зависи от стабилността на политиката в държавата. Съвременното естествено право или либералната доктрина отрича съществуването на правна природа на социалните права, обосновавайки това обстоятелство с факта, че те са фалшиви, по своя характер, правата на дадена група и упражняването им ограничава реализирането на политическите и личните права.

Реформите в пенсионната система, извършвани в страната от 1998 година, доведоха до значителни промени в правата на човека и социалните права на гражданите, включително и в пенсионното осигуряване и системата за пенсионно осигуряване. Реформите в пенсионната система доведоха до промяна в същността и значението на правата на гражданите на Република Казахстан за социално осигуряване, във връзка с което възгледите за социална държава и естеството на социалните права се промениха. Системата за пенсионно осигуряване се основава на процедурата за формиране на пенсия на принципа на индивидуалното натрупване за всяко лице. В посланието на президента на Република Казахстан към народа на Казахстан от февруари 2008 г. "Повишаването на благосъстоянието на народа на Казахстан - основна цел на държавната политика" се казва: "непрекъснатото подобряване на социалното благосъстояние на казахстанците, от всички слоеве и социални групи на казахстанското общество е било и остава на челно място на държавната политика. Стандартите за качество на живот трябва да се превърнат в ефективен пазарен инструмент за развитие на човешкия капитал и социалната модернизация на Казахстан, като същевременно установяването на намерения за издържане е неприемливо. Социалната политика на държавата може да бъде ефективна само ако е насочена към създаване на работни места и включване на трудоспособното

население в икономиката на страната. Ние сме се придържали към този принцип и преди, и в бъдеще няма да се отклоним от него."².

В тази връзка е уместно определянето на мястото на социалните права на човека и гражданина в Република Казахстан като неразделна част от конституционния статут на човека и гражданина и в системата на конституционните права и свободи. Сред належащите въпроси е обхватът на тяхното приложение при упражняване на правата и свободите, включително и на социалните, и нивото на доброволност на човек в тяхното съдържание. За съжаление, конституционните норми, фокусирани върху държавата, само обобщено характеризират нейната дейност в социалната сфера. Прякото и ясно задължение на държавата към човека и гражданина не е определено. А основният принцип на правната, социалната държава трябва да стане съответствието на социалните права на човека и гражданина с международните правни стандарти, тяхната икономическа и правна гаранция, възможността за съдебна защита.

Степен на научно проучване на темата на изследването. Темата на дисертационното изследване е една от слабо изучените в съвременната правна наука. Някои аспекти на правото на неприкосновеност на личния живот и неговата защита в контекста на развитието на информационното общество са изследвани в различни клонове на правото. Машабни монографични изследвания, свързани със защитата на правото на личен живот в Казахстан, не са провеждани, въпреки че разглежданият проблем изисква систематичен анализ и обобщение на наличния практически материал.

Характеризирането на социалните права на личността като вид конституционни права и свободи на човека и гражданина е едно от направленията, които не са напълно проучени в местната наука за правото. В научната литература в повечето случаи се разглеждат въпроси, свързани с общата теория за правата на човека, концепцията и същността на правата на човека, правния статус на индивида, структурата на правата и свободите на човека и гражданите, системата от правни механизми и гаранции. Но големи монографични изследвания, свързани със защитата на правото на социално осигуряване в Казахстан, не са провеждани, въпреки че разглежданият проблем изисква систематичен анализ и обобщение на наличния практически материал.

Тези въпроси са обсъждани от Белозеров С. А., Каспарянц Н. М. обект са на изследване на такива известни учени като Павлюченко В. Г., Азарова Е. Г.

Конституционното консолидиране на конституционните права и свободи и задължения на човека и гражданите се осъществява от такива

² <https://www.akorda.kz/ru> Послание на президента на Република Казахстан Н. Назарбаев към народа на

казахстански и чуждестранни автори като Сапаргалиев Г. С., Сагиндикова А. Н., Андреева Г., Медушевски А. Н., Страшун Б. А., Венгерова А. Б., Варламова Н., Михайловская И. и др.

Цялостно проучване на правото на социално осигуряване и правото на пенсионно осигуряване, което е част от системата на тези права, се извършва в трудовете на Ентин Л. М., Хесе К., Лукашев Е. А., Малко А. В., Лазарев В. В., Липен С. В., Гурлев А. В.. До известна степен са разгледани в трудовете на Бичко И. В., Малцев Г. В., Румянцев О. Г. .

Изискване на съвременето е цялостно и всеобхватно проучване на особеностите на развитието и консолидирането като конституционната норма на социалните права, включително правото на пенсионно осигуряване, мястото в системата на конституционните права и свободи и условията за тяхното ефективно прилагане в правната наука на Република Казахстан.

Нормативната и правната основа на изследването се основава на международни правни актове, включително ратифицираните от Република Казахстан (Всеобща декларация за правата на човека, Международен пакт за икономически, социални и културни права от 1966 г.), конституционни актове (Конституцията на Република Казахстан, Конституцията на КазССР от 1978 г.), законодателството на Република Казахстан, осигуряващо пенсионното осигуряване.

Цел на дисертационното изследване. Целта на дисертационното изследване е да се направи цялостно изследване, насочено към идентифициране на особеностите на консолидирането на правото на пенсионно осигуряване в Република Казахстан в конституционните норми и механизми, които осигуряват ефективното им прилагане, като определят мястото и ролята на социалните права в системата на конституционните права и свободи, да се дадат ефективни идеи и конкретни предложения за тяхното прилагане. Също така цел на работата е да се анализира самото развитие на пенсионната система, да се характеризира по-нататъшните насоки на нейното развитие в националните цели за развитие. За постигането на тези цели трябва да се извърши модернизация на основните институции на съществуващата пенсионна система. В същото време е необходимо да се осигури приемственост и да се запази социалноосигурителният принцип на функциониране на тази система, според който трудовата пенсия е компенсация на трудовото възнаграждение на служителя във връзка със загубата му/й на работоспособност в случаите на навършване на пенсионна възраст.

В съответствие с поставената цел, по време на дисертационното изследване бяха решени следните **задачи**:

* Да се определи концепцията за основните социални права в Република Казахстан; да се определи тяхното място в системата на конституционните права и свободи; на научна основа да се разкрие спецификата, съдържанието на правото на социално осигуряване, включително правото на пенсионно осигуряване, в държавно-правен аспект;

* Да се даде оценка на обстоятелствата, възпрепятстващи упражняването на социалните права в реалната практика, въз основа на нормите на Конституцията на Република Казахстан;

* Да се направи обща правна характеристика на пенсионната система за пенсионно осигуряване на човека и гражданина в Република Казахстан и да се определи нейното съответствие с конституционните норми и естеството на социалната държавност;

* Държавни правни основи на организирането на образуването и дейността на пенсионния фонд в Република Казахстан;

* Анализ на чуждестранния опит за държавното правно регулиране на Пенсионния фонд;

* Подобряване на дейността на пенсионните фондове в Република Казахстан, механизми за защита на депозитите на гражданите на Република Казахстан и определяне на начини за тяхното подобряване.

Предмет на дисертационното изследване е гарантиране правото на личността и гражданите на пенсионно осигуряване в Република Казахстан чрез организиране на дейността на пенсионните фондове, които се формират в пазарни икономически условия, в съответствие с конституционните норми. Също така на настоящия етап да се анализира причината, методите, механизма и същността на реформата в пенсионната система в Република Казахстан.

Методологичната основа на изследването са основите на общото научно познание, включително: специфичен исторически, системен анализ, структурно-функционален, както и отделни научни методи: сравнително право, статистически.

Научна новост на дисертационното изследване. Въз основа на текущите преобразувания в пенсионната система на Република Казахстан да се определи мястото на правото на пенсионно осигуряване на човека и гражданина в системата на социалните права и да се формират нови подходи за разбиране на тези права.

В дисертационната работа е проведено научно изследване с цел да се определи мястото и ролята на социалните права в системата на конституционните права на човека и гражданина, да се определи конституционният и правен характер на правото на социална осигуряване, включително пенсионното осигуряване, включено в тази система от права. Извършен е научен и практически анализ на механизмите за прилагане на конституционното право на гражданите на Република Казахстан на пенсионно осигуряване, въз основа на пенсионната система в Република Казахстан.

Основни изводи, които се предлагат за защита:

- Концепцията за конституционните икономически права на човека и гражданина е изяснена, включително дефиницията на правото на пенсия, т. е. правото на гражданите на пенсионно осигуряване се определя от държавата в съответствие със социалните стандарти, установени от

националното законодателство и международните норми, в случай на определяне на пенсия, без да се взема предвид трудовата дейност, която е еквивалентна на предишния трудов доход или позволяваща да се живее достойно, като достойност за пенсионера, в зависимост от обстоятелствата, установени със закон, ще наречем правото на получаване на плащания (пенсии). Тъй като прилагането на разглежданите човешки права се осигурява не от конституционни норми, а от секторни закони и други нормативни правни актове, осигуряването на изпълнението на които се счита за задължение на държавата и само в този случай държавата може да има характер на социална държавност. В същото време, във връзка с различни форми на социално осигуряване, необходимостта може да варира в зависимост от различни социални причини и последици и именно в такива условия държавата е длъжна да предостави гаранциите, залегнали в чл.28 от Принципите на социалната държавност. В тази връзка алинея 1 на член 28 от Конституцията на Република Казахстан може да бъде редактирана по следния начин: "в Република Казахстан всеки гражданин, който е навършил пенсионна възраст, болен, инвалид, който е загубил главата на семейството си и на други законни основания, има право на различни форми на социално осигуряване в случай на различни социални рискове и му е гарантирано социално осигуряване в размер на минималната работна заплата и пенсия, като размерът на минималното осигуряване се определя от действащото законодателство", а в алинея 2 на същия член трябва да се добави: "освен това пенсионният фонд гарантира на всяко лице правото да получи съответната пенсия въз основа на индивидуалните вноски".

- Чрез анализ на конституционните норми, които утвърждават социалните права, включително правото на пенсионно осигуряване, се стига до извода, че упражняването на правото на пенсионно осигуряване в съответствие с достойнството на дадено лице може да бъде ограничено от социално-икономическата политика на държавата. Включително при одобряване на минималните граници на жизнения минимум в държавата е необходимо пълно спазване на социалните стандарти, за да не се намали качественият характер на правото на гражданите на Република Казахстан на пенсия.
- При упражняване на правото на пенсионно осигуряване са важни правните принципи. Принципите, гарантиращи правото на пенсионно осигуряване, могат да бъдат групирани в общи, конституционни и секторни правила. Общите правни и конституционни принципи могат да се разглеждат като идеология, която определя посоката на държавната политика, а не като правосубектност. Сред правните правила важна роля в пенсионното осигуряване играят и международните правни принципи, но особеността на тези правила е, че тяхното действие може да бъде практически осъществено само при официална ратификация на международните правни актове на територията на дадена държава и те

имат препоръчителен характер. Правните принципи на пенсионното осигуряване е необходимо да съдържат основни принципи и нови ефективни разпоредби, характеризиращи същността и съдържанието на правото на пенсионно осигуряване, определящи вътрешната структура и перспективите за развитие.

- В хода на изследването са разгледани принципите на прилагане на принципите, залегнали в международните норми: универсалност; забрана на дискриминацията и равенство при обръщане към държавата; запазване на социалните плащания в случай на преместване от една държава в друга; запазване на конкретните пенсии и социални помощи, фиксирани като постижение при смяна на постоянното местожителство. Тези принципи не са напълно гарантирани в областта на пенсионното осигуряване на Република Казахстан и на други държави, което означава, че законодателната работа в държавите все още не е напълно завършена по отношение на пълната хармонизация на вътрешното законодателство на държавата с международните правни норми. За тази цел е необходимо да се сключи споразумение между страните от ОНД за гарантиране правата на някои категории пенсионери.

Теоретическа и практическа значимост на работата. Теоретическата значимост на работата се доказва от новостта на изследването, основните теоретични заключения позволяват да се определи мястото на социалните права на човека и гражданите в системата на конституционните права и свободи, а заключенията, дадени от гледна точка на науката за конституционното право, съгласно особеностите на правния характер и правото на пенсионно осигуряване, да се използват за подобряване на механизмите, които гарантират правата на човека от страна на държавните органи. Концепциите, разработени в изследването, свързани с функционирането на правото на пенсионно осигуряване като основна характеристика на социалната държавност, положението и принципите на действие на пенсионните фондове във финансовата система, защитата на депозитите в пенсионните фондове, могат да бъдат използвани в такива курсове за обучение като: "Конституционно право на Република Казахстан", "Механизми за гарантиране на правата на човека", "Финансово право".

Структура на дисертационната работа. Структурата на дисертационния труд се определя от неговата цел, предмета и целите на изследването. Дисертационната изследователска работа по структура и обем се състои от увод, 3 глави, заключение и списък на използваната литература. Общият обем на работата е 193 страници, от които основният текст е 175 страници, списъкът на използваните източници е 9 страници.

ОСНОВНО СЪДЪРЖАНИЕ НА РАБОТАТА

В увода се обосновава актуалността на темата на изследването; формулират се предмета, целите и задачите, методите на изследване; разкрива се научната новост и практическото значение на получените резултати; представят се данни за апробацията на резултатите от дисертацията, прекия принос на докторанта за тяхното получаване и структурата на изследването; формулирани са основните положения и изводи, които са представени за защита.

Глава 1 "Някои въпроси на конституционното и правно регулиране на пенсионната система на Република Казахстан" се състои от три параграфа, в които са изложени правата на човека и неговото осигуряване като основна и важна цел и, разбира се, основният ѝ резултат. Казахстан, признавайки правата на човека и гражданина, прави голяма крачка към тяхното развиване от първите дни на независимостта си и се признава за демократична, правна и социална държава. И по този начин 1995 година, за хората на суверенна държава като Казахстан, се превърна в решаваща, преломна година, поради факта, че същата година бе приета новата Конституция, която определи основните и специфични ценности, които решиха проблема с правата и свободите на нашия народ.

От първите дни на независимостта страната ни призна демократичните институции в обществото. В тази връзка всеки човек и гражданин може свободно да упражнява своите безценни права, независимо от нацията, пола и религията си. С придобиването на свободата на словото, което е залегнало в основния закон на страната, гражданите могат свободно да изразят своята гледна точка в различни аспекти, включително и в социалното право.

В този аспект правата на човека в социалното право се разглеждат като една от ценностите на нашата държава и международна организация. И в този случай Казахстан като демократична и социална държава признава и защитава споменатите по-горе ценности както в рамките на страната, така и подкрепя тези аспекти на международната арена. "Правата на човека са ценности на международната общност. Тяхното признаване и защита се признават като основни задачи на всяка държава. В съответствие с Конституцията на Република Казахстан тя се утвърждава като социална държава"³. Следователно републиката е изправена пред задачата да изпълнява функциите на социална държава.

Параграф 1.1. Понятие и място на конституционното право на Република Казахстан и социалните права на човека и гражданина. В параграф 1.1. относно понятието и мястото на конституционното право на Република Казахстан и социалните права на човека и гражданина се изследват различни научни подходи по въпроса за развитието както на самото право на социално право, така и на процеса на това как общественото

³ Конституция на РК от 30.08.1995г.

съзнание определя съдържанието на правните норми, влияейки върху отношенията между човек, общество, държава.

Страната ни като модерна социална държава си поставя глобални задачи за развитието на това направление и създава ефективна социална политика, които биха могли да се превърнат в опора и подкрепа на семейството, грижа и внимание към възрастните хора, майчинството и детството и т. н.. Днес населението на страната ни изпитва и се тревожи от такива проблеми като безработица, ниски доходи на населението, много слаба социална защита на възрастното поколение и жените и редица други социални проблеми.

Държавата, за да подобри качеството на живот в напреднала възраст, си поставя такива задачи, които да осигурят материална свобода и просперитет на по-старото поколение под формата на пенсия.

Пенсията е непрекъснат доход, който се регулира от държавата и се изплаща на лица в напреднала възраст, тоест пенсионна възраст поради загуба на работоспособност. И по този начин, за да гарантира материалното благо и социалната защита на населението си, а именно лицата в пенсионна възраст, държавата на ниво законодателна власт приема различни видове нормативни правни актове, които се регламентират от гражданите, за да се гарантират законните интереси на пенсионното осигуряване.

Въпроси, свързани с пенсионното осигуряване на населението, разкрива Белозеров С.А. в научната си статия. При разглеждането на този въпрос авторът разкрива "взаимодействията на всички субекти на пенсионната система - държавата, работодателите, гражданите, са обект на многобройни изследвания и въз основа на актуалността на този въпрос се разглежда възникването на пенсиите, тяхната структура, принципи и характеристики, както и механизмите на функциониране на пенсионните системи. Държавите създават пенсионни системи, резултат от функционирането на които са обществените блага. От своя страна пенсиите като основна форма на социални трансфери са значим източник на паричен доход на домакинствата"⁴. Аз, като автор на тази работа и при изследването на статията на горепосочения автор за възникването, структурата и характеристиките на функционирането на пенсионната система, подкрепям възгледите на учения, тъй като той "анализира резултатите от функционирането на националните пенсионни системи, нивото на пенсионно осигуряване в различни държави, динамиката и връзката на показателите, характеризиращи пенсионните системи на отделните държави. В съвременните условия националните пенсионни системи активно се реформират. Пенсионните реформи имат за цел да създадат механизъм, който да реагира адекватно и своевременно на икономическите, демографските, социалните и други проблеми, които пречат на нормалното

⁴ Белозёров С.А. Особенности национальных систем пенсионного обеспечения // Вестник Санкт-Петербургского университета. – 2017. – №1. – С. 51-77.

функциониране на пенсионната система." При формирането и развитието на младата, модерна казахстанска държавност страната си е поставила задачата да демократизира обществото, а като правна и социална държава най-ценното ѝ съкровище са човекът и животът, правата и свободите на човека. Конституцията на Република Казахстан, като основен закон на страната, повдига преди всичко въпроса за най-високата социална значимост и затвърждава жизненоважното значение на свободата за индивида. Всяко лице, живеещо на територията на нашата независима държава, е свободно и индивидуално, всеки е признат за гражданин на нашата страна и по този начин се явява и се осъзнава като член на обществото, участва в управлението и модернизацията на обществото, за да се подобри качеството на живот на населението. Това определя материалната и духовната потребност на човека за задоволяване на икономическите и социалните условия.

Пенсионното осигуряване, като част от социалното осигуряване, е една от най-важните функции на държавата. Осигуряването на гражданите в съответствие със структурата и възможностите на социалната държава е определено в член 22 от Всеобщата декларация за правата на човека на ООН, приета от Общото събрание на ООН на 10 декември 1948 г.⁵. В член 22 от Всеобщата декларация за правата на човека на ООН изрично се посочва, че "човек, като член на обществото, има право на социална сигурност и на осъществяване - чрез национални усилия и международно сътрудничество и в съответствие с устройството и ресурсите на съответната държава - на икономически, социални и културни права, необходими за поддържане на неговото достойнство и за свободното развитие на неговата личност". В този случай, при изследването на член 22 от Всеобщата декларация на ООН за правата на човека, аз като изследовател стигнах до извода, че правата на човека и неговите ценности като личност са защитени не само в рамките на определена държава, но и извън неговата страна, човекът може да разчита на помощ отвън. Това предполага, че Казахстан и световната общност си поставят задачата да решават човешките проблеми под формата на свобода и право. Всеки трябва да живее в просперитет и здраве, всеки трябва да се развива свободно и никой не може да му противоречи в това. Всеки човек, чрез национални усилия и международно сътрудничество, може свободно да упражнява законните си дейности, свободно, без никакви усилия. Като държавата и международната общност са го подкрепяли, подкрепят и ще го подкрепят.

Като цяло, когато говорим за пенсионно осигуряване, то тази концепция е въведена в правната система на страната ни. И в този случай трябва да се обърне специално внимание на инструмента за държавно регулиране, който регулира жизнения стандарт на населението и по този начин е механизъм за сигурност. Много автори на научни публикации

⁵ The UN Declaration on human rights. [Electronic resource]. – Mode of access: http://www.ohchr.org/EN/UDHR/Documents/UDHR_Translations/eng.pdf

разглеждат и въвеждат понятието "пенсионно осигуряване" в науката и обществото. Така например Каспарянц Н. М. посочва своята гледна точка за термина "пенсионно осигуряване". Според него терминът "пенсионно осигуряване" включва различни форми на социална защита на населението от рискове, свързани с появата на инвалидност и старост, както и загуба на родител или настойник⁶. Също така авторът Павлюченко В.Г. в своя научна публикация посочва термина "пенсионно осигуряване". Според автора Павлюченко В.Г. "в най-широк смисъл пенсионното осигуряване е законно и е насочено към материална подкрепа на гражданите в момент на прекратяване на икономическата им дейност и в други случаи, установени от законодателството на съответната държава, във връзка със загубата на основния им източник на доходи в напреднала възраст и увреждане. Ако говорим за пенсионно осигуряване в тесен смисъл, тогава говорим само за материалната подкрепа на уязвимите слоеве от населението директно от държавния бюджет или от държавните извънбюджетни фондове. По този начин тясното тълкуване предполага, че пенсионното застраховане не е включено в пенсионното осигуряване: терминът "пенсионно осигуряване" се използва при пряко бюджетно финансиране (също и такова, финансирано от извънбюджетни фондове) и при финансиране въз основа на застрахователни методи, използващи специални фондове за "засраховане"⁷.

След изследване работата на двамата автори е невъзможно да не се приемат техните убеждения относно термина "пенсионно осигуряване". В. Г. Павлюченко и Н.М. Каспарянц дават точна и пълна концепция на термина "пенсионно осигуряване". Тоест самият термин "пенсионно осигуряване" може да се разглежда в два основни аспекта, както в тесен смисъл, така и в широк смисъл. Такова разделение, според мен, е необходимо за пълното и точното разбиране на общоприетите критерии за пенсионно осигуряване. Тъй като у нас има много материално нестабилни, слабо защитени и уязвими слоеве от населението. И по този начин държавата чрез пенсиите и пенсионното осигуряване осигурява материална подкрепа за подобряване на качеството на живот. В този случай основният и важен критерий за пенсионното осигуряване на страната е финансирането. Чрез финансиране страната предоставя материална подкрепа на слабо защитеното и уязвимо население, тъй като това е свързано със загуба на работоспособност или възрастова граница. Държавата, по отношение на финансирането, приема нормативни актове, които са залегнали и са подкрепени от силата на Конституцията.

Според автора на дисертационното изследване основният закон на страната, какъвто е Конституцията, се признава като важен правен акт за формирането и по-нататъшното развитие на социалната политика на страната. Авторът Азаров Е. Г. също говори за това в своята работа.

⁶ Каспарянц Н.М. Пенсионное страхование: региональные аспекты (Краснодарский край): монография. Армавир: РИО АГПА, 2014. С. 17.

⁷ Павлюченко В.Г. Социальное страхование. М.: Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2007. С26-27

"Основополагащият правен акт за формиране и развитие на системата за социално осигуряване в държавата – Конституцията на Република Казахстан притежава специални правни свойства, които включват върховенство, върховна юридическа сила, специална роля като ядро на правната система и системата на правата, специална защита на Конституцията, специална процедура за нейното приемане и преразглеждане"⁸. Както бе споменато по-горе "член 1 от Конституцията на Република Казахстан определя Република Казахстан като социална държава"⁹, политиката на която е насочена към създаване на условия, осигуряващи достоен живот и свободно развитие на личността. Тъй като правните основи на системата за социално осигуряване в Казахстан са установени в Конституцията на Република Казахстан, изглежда, че в нея, в съответствие с гореспоменатите норми на международното право, трябва да бъде залегнало правото на гражданите на социално осигуряване". След като се запознах с горепосочения член на Конституцията, стигнах до категоричния извод, че тъй като Конституцията е призната за най-висшия акт на страната, тя трябва преди всичко да консолидира и, разбира се, да затвърди ценностите, свързани с правата и свободите на човека. Чрез Конституцията и конституционните основи всеки гражданин на страната свободно и безпрепятствено да изразява своята гледна точка и да осъществява своите законни интереси. И Казахстан като социална държава има за цел преди всичко да гарантира защитата на правата на човека.

След придобиването на независимостта страната, през първите години от съществуването си, се сблъска с важни въпроси относно прехода към пазарни отношения. "Преходът на Казахстан към пазарна икономика доведе до появата на много проблеми в обществото. Един от тези проблеми е несъответствието на законодателството на пазарната икономика със защитата на неговите социално-икономически права, с осигуряването на социална сигурност за дадено лице." В този случай, Казахстан, с приемането на независимостта, се сблъска с различни проблеми, които преди всичко се отнасяха до социалната сигурност. С прехода към пазарна система стана ясно на всеки жив човек, че всеки е отговорен за оформянето на живота си. Разбира се, в живота на всеки може да има различни ситуации, с които ще му бъде трудно и сложно да се справи сам и в този случай всеки защитава законните си интереси за сметка на социалното застраховане.

"Първото социалистическо общество, провъзгласявайки правата и свободите на човека, се стреми да гарантира тяхното изпълнение в съответствие с принципа на баланс за всички. Системата за административно управление лиши индивида от неговата независимост и от възможността да действа свободно на територията. Но тази система гарантираше заетостта на всеки човек. Системата гарантираше безплатни медицински услуги, възпитанието на децата в предучилищна възраст и други социални ценности.

⁸ Азарова Е.Г. Судебная защита пенсионных прав (научно-практическое пособие) / Е.Г.Азарова-М.:Институт законодательства и сравнительного правоведения при Правительстве РФ,2009.-408с.

⁹ Конституция на РК от 30.08.1995г.

Затова, започвайки с прехода към пазарна икономика, гражданите на Казахстан и другите страни от ОНД започнаха да усещат липсата на тези малки ограничени социални ценности. Дейността на много граждани в държавата не отговаряше на изискванията на пазарната икономика и не можеше да я съпътства. Поради тази причина, на първите етапи от развитието на Република Казахстан от нов характер, броят на хората в обществото, живеещи в ниските граници на бедност се увеличи."

Много страни от ОНД в своите Конституции са се определили като социални държави. Член 1 от Конституцията на Армения от 1995 г. установява нормите че "Република Армения е суверенна, демократична, социална, правова държава". В Конституцията на Беларус от 1996 г. - "Република Беларус е унитарна, демократична, социална, правова държава". В съответствие с член 1 от Конституцията на Република Казахстан - "Република Казахстан се утвърждава като демократична, светска, правна и социална държава, най-висшите ценности на която са човекът, неговият живот, правата и свободите".¹⁰ Изучавайки конституциите на страните от ОНД за социална държава, мога да кажа едно, че всички единодушно започнаха да подкрепят социалната страна на държавата. Това се дължи на факта, че почти всички страни от ОНД, които първоначално се намираха в постсъветското пространство, са били напълно заобиколени от грижите на държавата в социално отношение. Прилагането на идеята за социална държава е често срещано явление. "Идеята за социалната държава е отразена в древните писмена. Но немският философ и изследовател на държавността Лоренц фон Щайн (1815-1890) е формирал основната концепция и се явява първият потребител на понятието "социална държава". Според неговата теория "държавата трябва да осигури икономическия и социален просперитет на всички членове, тъй като развитието на единия е предпоставка и следствие от развитието на другия и само в този случай можем да говорим за обществена или социална държава"¹¹. Тази идея беше подкрепена и от представители на други философски, политически течения. Под влиянието на тази идея през втората половина на XIX и първата половина на XX век в Германия бяха приети закони, защитаващи социалните интереси на низшите класи и в съответствие с това беше проведена подготовка за прилагането на съответните разпоредби в Конституцията.

Много автори изразяват мнение относно разглеждането на социалното осигуряване като отделна област на правото. Тъй като това е необходимо за подобряване на качеството на живот на индивида в съвременното общество. "Учените имат значителен принос за развитието на правото на социалното осигуряване като правна наука и сфера на правото. По-специално В.С. Андреев, който дефинира предмета в областта на правото на социално

¹⁰ Конституция на РК от 30.08.1995г.

¹¹ Андреева Г. Социальное государство и социально-экономические права в конституциях стран СНГ // Материк. Информационно-аналитический портал постсоветского пространства. www.materik.ru/

осигуряване. Освен това през 1966 г. на симпозиум, посветен на социалното осигуряване и проведен в Прага, беше изразено мнението, че правото на социално осигуряване е самостоятелен клон на правото"¹². По този начин, изучавайки и изследвайки научните възгледи на В.С. Андреев, стигнах до извода, че социалната сигурност е необходима на индивида като защита и подкрепа от страна на държавата. Защото в живота на човек може да има различни ситуации, които са пълни с изненади и опасни моменти. Това може да се дължи на здравословно състояние или загуба на доходи и т.н. Разбира се, в този случай държавата идва на помощ, защото всъщност социалната държава е тясно свързана със стандарта на живот на населението. В момента всички изявления на идеята за социалното осигуряване като отделен клон на правото или науката на В. С. Андреев са подкрепени от казахстански учени по право и сега на нашата територия правото на социалното осигуряване се разглежда като отделен клон на правото и като отделна наука.

Под влияние на учените, разработващи концепциите за социална държава, се появили различни нейни варианти. От гледна точка на А. Н. Медушевски, "принципът на социалната държава включва три понятия, такива като: държава, отговорна за развитието на обществото; осигуряване на изпълнението на задълженията на индивида към друго лице и обществото; създаване на условия за достоен човешки живот въз основа на идеята за справедливо разпределение на ползите"¹³. По този начин, изследвайки твърденията на авторите за социалната държава, стигнах до извода, че гледната точка на А. Н. Медушевски за принципа на социалната държава е правилна и по този начин той успява да обедини конституционното право и политическите интереси на страната в едно цяло, свързани с правата на човека в социалното осигуряване. Тъй като задълженията, възложени от държавата, са идеални за създаване на условия за живот на личността и гражданина.

Поради факта, че Казахстан се признава за правова държава, регулаторната рамка на страната е на първо място в защитата на човешките интереси и свободи. Чрез силна, мощна нормативна и правна рамка страната ни решава поставените си задачи. Така в постановлението на правителството на Република Казахстан е дефинирано понятието "Социалната защита е система, предназначена да осигури определено ниво на жизнени ползи и благосъстояние на гражданите, които не могат да бъдат икономически активни и да си осигурят доходи чрез участие в достойно платен труд поради някакви обстоятелства (старост, увреждане, здравословно състояние, загуба на родител или настойник или работа) и поради други правни основания."

¹² Андреев В.С. Социальное право. // Вестник Московского университета. Сер. Право. – 1983. №4 – С.46-47

¹³ Медушевский А.Н. Сравнительное конституционное право и политические институты. курс лекций. - М.:ГУ ВШЭ, 2002. – С.373

Тъй като Казахстан е член на различни международни организации, той подкрепя политиката и задачите, поставени пред социалното право. Това е преди всичко е необходимо за подобряване на качеството на живот на социално уязвимата част от населението на нашата страна "Според определението на Международната организация на труда, член на която е Казахстан, системата за социална защита включва следния набор от мерки: стимулиране на стабилен, платен труд; предотвратяване на основните социални рискове и, ако възникнат, възстановяване на част от доходите, загубени в резултат на тези заплахи, чрез методи за социално застраховане; методи за социално подпомагане на уязвимите слоеве от населението, които не участват в системата на социалното застраховане; достъп на гражданите до основни права и услуги, такива като образование и медицинска помощ."

В параграф 1.2. "Общи правни и конституционни принципи на пенсионното осигуряване в Република Казахстан" се разглежда нормативната уредба на това право в международното и националното право.

За да се разгледат характеристиките на националната система за пенсионно осигуряване, е необходимо да се изхожда от нейните основни принципи. Принципите на правото означават началото на икономически отношения, обхващащи всички правни форми на социални отношения. В съвременната история и в резултат на активната законодателна дейност на държавата, принципите на правото са отразени в законодателните норми, тоест в обективното право. В тълковният речник на Дал за понятието "принцип" се дава следното описание: "научно или морално начало, основание, правило", при което принципът се признава за основание, което не може да не бъде изпълнено¹⁴. Анализът на разгледаните по-горе подходи изхожда от дефинирането на понятието "принцип" в посоченият речник и може да се направи извод, че правните норми осигуряват дефинирането и консолидирането на общите идеи в тяхната същност, те са основните насоки в законотворческата и законодателната дейност и тяхното спазване осигурява равномерното развитие и функциониране на правната система. Според нас, само като се вземат предвид принципите, които са се развили в определена правна система, е възможно да се гарантират правата на човека, законността и постигането на социалните цели и идеали, предлагани от обществото. Като се имат предвид принципите на пенсионното осигуряване в Република Казахстан, на първо място, социално ориентираният пазар ще позволи да се определи правната природа на специалните разпоредби, предвиждащи конституционни разпоредби от общ характер за функционирането на икономиката и социалната държава.

Опитът на развитите страни със социална ориентация ни позволява да подчертаем принципите за ефективното прилагане на пенсионното осигуряване. Тези принципи постоянно намират своето отражение в законодателството на държава от определен характер. Преди да се разгледат

¹⁴ Даль В. Толковый словарь русского языка. – М., 1980.- т.3 – С.431

секторните принципи на пенсионното осигуряване, следва да се отбележат основните принципи, отразени в Конституцията на държавата. Конституционните принципи могат да се разглеждат като основно направление в дейността на държавните органи с цел гарантиране на социалните права на човека и гражданина.

Понастоящем изграждането и прилагането на пенсионна система в съответствие с достойнството на човека и гражданите е невъзможно без конституционните принципи на социалната държава.

Равенство, воля (свобода), справедливост са общопризнати като принципи на социалната държавност. В този случай може да се вземе предвид научно обоснованото мнение за принципа на абсолютното равенство на учения Е.А. Лукашева. Според Е. А. Лукашева "невъзможно е да се гарантира хармонизирането и прилагането на тези принципи, тъй като е невъзможно да се осигури абсолютно равенство и доброволност"¹⁵. Основната цел на социалната държавност е да се установи разумна хармония между справедливостта и волята, да се осигури баланс между нуждите на пазара и социалната защита, да се осигурят условия за устойчиво повишаване на жизнения стандарт на хората, устойчиво увеличаване на имущественото положение на хората и повишаване на техния социален статус. В този случай е невъзможно да не се съгласим с изявленията на горепосочената авторка, а именно Е.А. Лукашева, тъй като тя пояснява въпроси от вътрешнодържавен характер, свързани със социалния статус на индивида. Кое то води до идентифициране, в този случай, на равновесия, свързани с нуждите и социалната защита от страна на държавата.

Конституцията на Република Казахстан консолидира основните принципи на държавата и определя нейната цел: "Република Казахстан се утвърждава като демократична, светска, правна и социална държава, чиито най-висшите ценности са човекът, неговият живот, права и свободи"¹⁶. В същото време потвърждението на ситуацията в обществения живот на Република Казахстан се превръща в социална държавност.

Коментирайки Конституцията, се отбелязва, че именно за една правова и социално ориентирана държава с демократична система, такива фактори като високото благосъстояние на населението са крайъгълният камък. Този аспект получава все по-голямо внимание в реформите, провеждани в Казахстан.

Принципът на формалното равенство се основава на дефинирането на правната същност и стойност на социалната държава. Този принцип формира основата на институционалната организация и дейността на социалната държава. Ако говорим за формално равенство в социална държава като нашата страна, тогава можем да идентифицираме такива еднородни по смисъл и съдържание принципи като свободата и справедливостта. В този случай у нас и двата горепосочени принципа, които показват формална

¹⁵ Лукашева Е.А. Права човека. Учебник для вузов. – М.: Изд-во Норма, 2003. – 573 с.

¹⁶ Конституция на РК от 30.08.1995г.

сигурност, имат формален характер. В този случай основата на това предположение е равенството на социалните отношения.

В резултат на проведеното дисертационно изследване и след нормативен анализ на Конституцията и приложимите към темата закони, може да се направи извод, че Република Казахстан, както и други демократични държави, предоставя на гражданите равни права за упражняване на личните интереси в рамките на закона. Тоест в този случай държавата под формата на закон дава на своите граждани формална свобода. "Организационната и властова характеристика на обществото се изразява в конкретизацията и изпълнението, същността и изискванията на принципа на формалното равенство като правно явление, в зависимост от неговата същност и стойност. Установяването на формално равенство доведе до свобода, права на човека, а правната норма изравнява не само частните обществени отношения, но и субектите на тези отношения."¹⁷.

В параграф 1.3. "Организационна структура на пенсионната система на Република Казахстан" се изследва историята на развитието и формирането на Закона за пенсиите или пенсионното осигуряване, който преди всичко се счита, предимно, за един вид или форма на социално осигуряване и е паричното възнаграждение за възрастните хора. Първоначално пенсиите се предоставяха на работническата класа, след известно време започнаха да се прилагат към всички лица в напреднала възраст.

Пенсионната система в Република Казахстан до 1998 г. не осигуряваше достоен стандарт на живот на казахстанските пенсионери. Преди независимостта през 1991 г. на 15 юни същата година беше приет Закон за пенсионното осигуряване на гражданите на Казахската ССР. Съгласно този закон беше създадена нова независима структура - Пенсионният фонд на Република Казахстан. Създаването на този фонд предизвика необходимостта от индивидуализиране на средствата за социално осигуряване от бюджета на страната. За първи път се появиха такива понятия като "пенсионен фонд", "социална пенсия", "индексация на доходите".

Не е решен обаче въпросът за стабилизиране на финансовото осигуряване на пенсионната система. Не бяха създадени резервни фондове и размерът на задължителните пенсионни вноски беше висок, много граждани се оплакаха от плащането на вноските, нямаше закони, определящи размера на задължителните пенсионни вноски за лица, занимаващи се с предприемаческа дейност и т. н. . Финансовата нестабилност на пенсионните фондове на Република Казахстан е свързана с 3 причини.

Първо, липсата на спестявания от предходни години, т.е. 5% от месечните удържки бяха насочени към резерва за оборотен капитал, 0,5% - към собствените разходи за управленския апарат, а останалите бяха изцяло насочени към изплащане на пенсии. В резултат на това обществото изразходва текущите си доходи за пенсионерите.

¹⁷ Нерсесянц В.С. Наш път к праву. От социализма к цивилизму. - М., 1992. - С.319

На второ място, намаляването на доходите на платците - пенсионните фондове трябваше да натрупват средства от два източника.

А) работодателите, които задължително осигуряват служителите си;

Б) държавата, която е поела осигуряването на пенсиите и другите социални придобивки на военнослужещите за сметка на бюджета.

Съответно съотношението между показателите е 90% и 5%. През 1991-1992 години приходите на Пенсионния фонд надвишават загубите, но тази ситуация не продължава. Приватизацията на държавните предприятия, спадът в производството доведе до намаляване на пенсионните вноски и като цяло на активите на фонда. Законът установява унифицирана процедура за плащане на осигурителните вноски на всеки работодател, независимо от формата му на собственост, фонда за заплати, размера на капитала, местоположението на предприятието. Два показателя обаче бяха важни за осигурителните вноски. Това бяха: броят на наетите лица и техните средни работни заплати. Фондът увеличи активите в зависимост от броя на заетите, и намаля поради безработицата и застаряването на населението. Не прехвърли съответните средства в пенсионния фонд. Дефицит на държавния бюджет. Държавата не успя да възстанови разходите си за пенсионните фондове.

Анализ на текущото състояние на пенсионното осигуряване в Република Казахстан. В световната практика съществуват различни подходи за подобряване на политиката за социално осигуряване на пенсионерите. Казахстан избра своя път за осъществяване на реформи в пенсионната система. В Казахстан основният етап от реформата на пенсионната система започна на 1 януари 1998 г. когато беше въведена нова капиталова пенсионна система.

Резултатът от реорганизацията беше създаването на капиталова пенсионна система. През периода на функциониране на капиталовата пенсионна система са постигнати положителни резултати.

Глава 2 "Правоотношения, възникващи в рамките на държавната пенсионна система" се състои от три параграфа, които анализират теоретичните основи на държавното регулиране на процесите на реформиране на пенсионната система, а също така се обръща внимание на трудностите при прилагането на основните институционални инструменти на пенсионната система в Република Казахстан: проблемите и техните решения.

В параграф 2.1 "Теоретични основи на държавното регулиране на процесите на реформиране на пенсионната система", е извършен анализ на световните политики в областта на пенсионното осигуряване, които са, и в момента принадлежат към класическите такива: разходопокривна и капиталова пенсионни системи. В същото време е установено, че "съвременната пенсионна система на Република Казахстан е комбинация от разходопокривна и капиталова системи. Те се различават по реда на формиране и финансиране на пенсионните плащания, по условията за възникване на правото на пенсионно осигуряване, субективния състав на

участниците. Комбинацията от два различни принципа за изграждане на пенсионни системи в Казахстан е стратегическа линия за развитие на пенсионното обслужване, като при това държавата гарантира, в съответствие с Конституцията, минималното ниво на пенсията от разходопокривната система." Съществуващата разходопокривна пенсионна система се характеризира с високо ниво на държавно участие. Разходопокривната система отчита трудовия принос на гражданите. Не може да се каже, че пенсията от тази система е "бреме" за държавата, нейния бюджет, за работещите граждани или че се предоставя незаслужено на лицата, получаващи пенсия. Днешните пенсионери по време на трудовата си дейност са участвали чрез определен трудов принос в създаването на държавни материални блага, във формирането на държавния бюджет, от който е дошло финансирането на социалното и пенсионното осигуряване, тоест чрез съответния си принос са участвали в държавната система за формиране и използване на средствата на обществото. По този начин днешните пенсионери от разходопокривната система се представят като получатели на създадените от тях блага в държавата, следователно мненията, че този вид пенсия се отпуска изключително за сметка на държавата, не съответстват на реалността.

Параграф 2.2. "Трудности при прилагането на основните институционални инструменти на пенсионната система в Република Казахстан: проблеми и тяхното решение" анализира процеса за решаване на проблемите на тази категория население в Казахстан и в тази връзка бяха проведени редица реформи с цел подобряване качеството на дадената система. В този случай самата пенсионна система се признава за неделима част от обществото.

Дебатът по проблемните въпроси на пенсионната система се води основно през призмата на нивото на пенсионно осигуряване на днешните пенсионери и финансовата стабилност на самата система като цяло. Мащабът на ръста на пенсиите е проблем само на държавната прераразходопокривна система на пенсионното осигуряване. Размерът на пенсията зависи от заинтересоваността на хората, колко може да бъде "изискано" в тази посока. Тъй като пенсионната система е установена на принципа на индивидуалните спестявания, не би трябвало да има проблем. Пенсията на човек зависи от индивидуалните му спестявания.

В Казахстан един от проблемите в пенсионната система е ниското ниво на пенсиите. За да се характеризира относителната стойност на пенсията, обикновено се използва така нареченият коефициент на заместване, т.е. съотношението на средната пенсия към средната работна заплата. Причината за ниската пенсия на населението в Казахстан е и сравнението с екзистенцния минимум. Това е основното определение на минималните разходи. Потребностите на хората са неограничени и определянето на минималното ниво винаги ще бъде субективно. Не е възможно да се обоснове минимално ниво на потребностите. Освен това не е ясно защо минималното ниво (или

отношението към него) трябва да бъде ориентир. Също така е важно, че този подход не отчита потребностите и нивото на доходите на останалата част от обществото. Единственият начин да се определи относителното ниво на пенсионно осигуряване е да се сравнят паричните доходи на пенсионера и паричните доходи на работещото лице, като се вземе предвид броят на членовете на семейството му."¹⁸.

В параграф 2.3. "Препоръки за подобряване на дейността на недържавните пенсионни фондове в областта на управлението на пенсионните спестявания на гражданите" се разглежда системата за пенсионно осигуряване.

Казахстан, като социална държава, проведе редица реформи на своята територия за по-нататъшно развитие на пенсионната система като цяло, чиято задача беше да се установят стратегически насоки за пенсионните реформи. По този въпрос са проведени редица научни изследвания, а именно са написани дисертационни изследователски трудове в която се посочва, че "като цяло изследването на методите за организиране на пенсионното осигуряване, както и методите за индексирание на пенсиите, пенсионните формули води до анализ на приоритетните и стратегически области на пенсионните реформи, до идентифициране на политическите, икономическите, социалните и технологичните фактори, които оказват влияние върху пенсионното осигуряване на гражданите."¹⁹ В този случай, по време на реформирането на пенсионното осигуряване, нашата независима държава се основава на определени принципи, насочени към пенсионна реформа. При извършването на поредните реформи държавата насочва действията си към държавното регулиране на пенсионната система, държавата действа като гарант за осигуряване на жизнения минимум на гражданите, като инвестира спестяванията на гражданите, държавата се грижи за сигурността на пенсионните спестявания. Всеки участник в пенсионното натрупване има право на доброволно пенсионно осигуряване. Държавата чрез инвестиране на пенсионни спестявания на гражданите има огромен принос за развитието на икономиката на страната.

Пенсионното осигуряване е съвкупност от правни, икономически и социални мерки, насочени към осигуряването на гражданите с пенсионни плащания при настъпване на пенсионна възраст и при други условия, предвидени в закона на Република Казахстан "За пенсионното осигуряване в Република Казахстан". Отчисленията за осигурителите се основават на такива показатели като средната заплата на осигуряващото се лице, участието в удържката на десетпроцентните задължителни пенсионни вноски и наличието на непрекъснат стаж от 1998 г.

¹⁸ А.В.Власов // Реформа пенсионной системы и демографическая проблема. 23.10.2012г.

¹⁹ Совершенствование пенсионного обеспечения граждан в Республике Казахстан. Диссертация на соискание степени доктора по профилю .Нур-султан, 2021г.
<https://repository.apa.kz/bitstream/handle/123456789/572/14>

Глава 3 "Подобряване на функционирането на недържавните пенсионни фондове в пенсионните системи на България и Казахстан" се състои от три параграфа, които анализират усъвършенстването на функционирането на недържавните пенсионни фондове в тяхната роля на субекти, които имат стратегическо значение и развиват пенсионните сектори.

За подобряване на функционирането на недържавните пенсионни фондове стратегическо значение имат субектите, извършващи дейности, а това е което развива пенсионните сектори. В този случай пълната разбивка на степента на отговорност на държавата към нацията е посочена в трудовете на автора Геронин Н. Р. според когото "степента на отговорност на нацията към гражданите до голяма степен се определя от заинтересоваността на държавата към организирането на разклонена система за социално осигуряване на населението. Международният опит показва, че колкото по-развита е една страна в икономическо отношение, толкова по-широк е обхватът на населението и толкова по-разнообразни методи тя използва в рамките на усъвършенстването на собствената си пенсионна система. Изграждането на пенсионна система винаги изисква от обществото да избира между ефективността и справедливостта на функционирането на икономическата система като цяло, между благосъстоянието на настоящите и бъдещите пенсионери, в частност. Постиндустриалното общество поставя все по-високи изисквания към нивото на социалните придобивки, предоставяни на населението. Това се отнася преди всичко за пенсионната система. На различни етапи развитите страни са се сблъскали с трудности в пенсионното осигуряване на гражданите. Към днешна дата много от тях вече са разработили свои собствени подходи за оптимизиране на пенсионните си системи. Всички те имат своите предимства и недостатъци, отчитат разнообразните традиции, присъщи на пенсионното финансиране на дадената държава. Този опит може да бъде много полезен в съвременното реформиране на пенсионната система на Казахстан"²⁰.

Параграф 3.1. "Чуждестранният опит във функционирането на недържавните пенсионни фондове и възможността за прилагането му в пенсионните системи на България и Казахстан" се обосновава с факта, че, анализирайки тази гледна точка, може да се разгледат по-подробно типичните подходи за реформиране на пенсионните системи по света и съответните модели на пенсии, които имат редица особености в Република България и Казахстан. Световният опит в реформирането на пенсионните системи показва, че основната тенденция е преходът към капиталова пенсионна система, положителната страна на която е възможността за увеличаване на инвестициите в икономиката получаване на доход от инвестиции за лица в пенсионна възраст, което прави възможно националната пенсионна система да бъде финансово балансирана и

²⁰ Геронина Н.Р. //Современные методы повышения устойчивости пенсионной системы Российской Федерации// монография, Москва,2015. 13стр.

устойчива. А това е необходимо условие, за да се повиши нивото на пенсионните плащания на гражданите от страна на недържавните пенсионни фондове, които се регулират в много страни по света.

Ще разгледаме пенсионните системи на няколко европейски страни, илюстрирайки с тези примери както общите принципи, така и някои особености на организацията на пенсионното осигуряване, включително и недържавното. Същевременно описанието на разглежданите пенсионни системи се предлага през призмата на личното им възприемане от автора. Пенсионните системи в развитите чужди страни имат доста дълга история. Естествено, при такъв опит сегашното състояние на пенсионното осигуряване е на доста високо ниво както по отношение на икономическата сигурност, така и по отношение на законодателната рамка. На настоящия етап пенсионните системи редовно се преразглеждат, допълват и осъвременяват в съответствие със социалните и икономическите условия. Обикновено пенсията се формира от следните компоненти (нива):

1. Държавна пенсия.
2. Недържавна пенсия, осигурена от вноските на работодателя в недържавен пенсионен фонд.

В параграф 3.2. "Сравнителна оценка на финансовата дейност на недържавните пенсионни фондове в пенсионните системи на България и Казахстан" се разглеждат пенсионните спестявания и вноски, които основно виждат дейността си като разходопокривна, насочват дейността си към изплащането на текущите пенсии. Въпреки това държавата дава възможност на своите граждани да увеличат на доброволна основа своите пенсионни вноски.

Говорейки за пенсионни спестявания и вноски, които основно разглеждат дейността си чрез разпределение, и насочват дейността си към изплащане на текущи пенсии. Въпреки това държавата дава възможност на своите граждани да увеличат своите пенсионни вноски на доброволна основа. В много страни има пенсионно осигуряване, което авторът Н. П. Дементиев посочва в работата си. "В повечето страни по света основата на пенсионното застраховане са държавните пенсионни системи, които са задължителни за по-голямата част от населението. По правило те са изградени на разходопокривен принцип: пенсионните вноски на работещото население "без задържане" се изпращат за изплащане на текущите пенсии. Освен това гражданите могат да си осигурят допълнителна пенсия чрез доброволно участие в частни пенсионни схеми. Последните са изградени на капиталовия принцип: пенсионните вноски на участника отиват в личната му сметка и се инвестират (в по-голямата си част в ценни книжа). Сумите натрупани по сметка, заедно с инвестиционния доход, са реални пари и те ще бъдат върнати на участника под формата на допълнителната пенсия. През последните десетилетия на миналия век държавните пенсионни системи на развитите страни започнаха да изпитват трудности, свързани главно с намаляването на раждаемостта. Делът на работещите сред населението

намаля, а удържките от заплатите не бяха достатъчни за изплащане на текущите пенсии. Освен това процентът на спестяванията имаше изразена тенденция към намаляване."²¹.

Подкрепяйки възгледите на учения, може да се стигне до следното: с цел осигуряване на допълнителна пенсия, гражданите са в правото си да участват в доброволни пенсионни програми. Това осигурява прилично ниво на жизнения минимум.

След придобиването на независимост Казахстан за първи път решава въпроса за пенсионната реформа. И по този начин "Република Казахстан е една от първите страни от Общността на Независимите държави, които започнаха да реформират разходопокривната система за пенсионно осигуряване на гражданите преминавайки към капиталова система."

В параграф 3.3. "Приоритети на държавното регулиране на дейността на недържавните пенсионни фондове в пенсионните системи на България и Казахстан" се разглежда факта, че основната пенсия в никакъв случай не зависи от размера на получаваната в миналото работна заплата, което е логично предвид нейното предназначение. Тя обаче може да зависи от размера на доходите, получавани от пенсионера от други източници (заплати, други видове пенсии и т.н.) или от неговите активи (спестявания, недвижими имоти). Целевите пенсии предполагат зависимост на размера на плащанията от доходите или активите на пенсионера: тези с допълнителен доход получават по-малки целеви пенсии или изобщо не получават. Тук са възможни няколко варианта, в зависимост от видовете разглеждани доходи или активи. По-простите случаи предвиждат корекция на размера на целевата пенсия в зависимост от другите видове доходи (например доходи от собственост). Основната пенсия може например да бъде намалена с размера на получените други доходи. По-сложните (предимно от гледна точка на администрането) варианти предвиждат зависимост на основната пенсия както от доходите, така и от наличните активи.

По този начин целевите пенсии осигуряват фокусирани плащания само на най-нуждаещите се. Това позволява или да се изразходват по-малко средства за осигуряване на зададеното ниво на минимални гаранции за пенсионерите, или да се постигне по-високо ниво на гаранции за зададения размер на плащанията.

²¹ Вестник НГУ .социально-экономические науки. Выпуск 4. Том12.Н. П. Дементьев// Проблемы российской пенсионной системы. 2012г.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

В заключението се обобщават резултатите от дисертационното изследване и са обобщени основните заключения, формулирани въз основа на резултатите от дисертационното изследване. По този начин, обобщавайки резултатите от моята изследователска работа, може да се отбележи, че достойно развитата социална държава се признава преди всичко като справедливо, правилно формулирано общество, за което равенството на страните е от първостепенно значение. В този случай социалната държава защитава и се регулира от нормите на Конституцията, което показва сериозността на държавата при решаването на дадения въпрос. В държавата населението не е равнопоставено по отношение на социалното осигуряване и по този начин държавата, чрез апаратите за управление, активира държавната политика, която е насочена към социална подкрепа на по-малко заможните, уязвими слоеве от населението. Обобщавайки, е важно да се отбележи, че прилагането на пенсионните реформи задължава държавата да вземе предвид интересите на онези категории граждани, които в момента (или в близко бъдеще) ще станат получатели на пенсии, поради което прерогативните задачи в рамките на реформата на пенсионната политика в страната са: създаване на законодателни условия за продължаване на трудовата дейност след достигане на установената пенсионна възраст с перспектива за увеличаване на размера на пенсията в бъдеще; развитие на корпоративните пенсионни програми, насочени към независимост от държавното пенсионно осигуряване и формирането на достойна пенсия; осигуряване на качеството на предоставянето на медицински и социални услуги с цел увеличаване продължителността на живота, а оттам и на населението в трудоспособна възраст.

В дисертационната работа е извършено правно проучване на осигуряването на социална защита на населението в неговото историческо и правно развитие и съвременна нормативна консолидация, като се вземат предвид въвеждането на предложения и препоръки за подобряване на действащото законодателство и правоприлагащата практика.

В работата са решени редица задачи, най-важните от които са:

1. Дефинира се концепцията за основните социални права в Република Казахстан; да се определи тяхното място в системата на конституционните права и свободи; на научна основа да се разкрие спецификата, съдържанието на правото на социално осигуряване, включително правото на пенсионно осигуряване, в държавен и правен аспект;
2. Дава се оценка на обстоятелствата, възпрепятстващи упражняването на социалните права в реалната практика, въз основа на нормите на Конституцията на Република Казахстан;
3. Извършена е обща правна характеристика на пенсионната система за пенсионно осигуряване на човека и гражданина в Република Казахстан и да се определи нейното съответствието с конституционните норми и естеството на социалната държавност;

4. Държавни и правни основи на организацията на образуването и дейността на капиталовия пенсионен фонд в Република Казахстан;
5. Анализ на чуждестранния опит в държавното и правното регулиране на Пенсионния фонд;
6. Подобряване на дейността на пенсионните фондове в Република Казахстан, механизми за защита на вноските на гражданите на Република Казахстан и определяне на начини за тяхното подобряване.

Изводи:

1. Пропуск в закона е липсата на правно регулиране за прекратяване на пенсионен договор. Въз основа на анализа на пенсионните правила на редица НПФ (недържавен пенсионен фонд) се установи, че липсата ясна законодателна уредба на основанията за прекратяване на пенсионен договор и условията за прилагане на коефициенти за намаляване при изчисляване на сумата за обратно изкупуване водят до нарушаване на правата на участниците в НПФ, което като цяло е неприемливо.
2. Обосновано е, че в държавата населението не е равнопоставено по отношение на социалното осигуряване и по този начин държавата чрез апаратите за управление активира държавната политика, която е насочена към социална подкрепа на по-малко заможните, уязвими слоеве от населението.
3. Пенсионното осигуряване е система от нормативни актове на държавни и частни структури, които регулират реда и условията за изплащане на пенсии на определени категории граждани.
4. Провеждането на пенсионните реформи задължава държавата да вземе предвид интересите на онези категории граждани, които в момента (или в близко бъдеще) ще станат получатели на пенсии, следователно прерогативните задачи в рамките на реформата на пенсионната политика в страната са: създаване на законодателни условия за продължаване на трудовата дейност след достигане на установената пенсионна възраст с перспектива за увеличаване на размера на пенсията в бъдеще; осигуряване на качеството на предоставянето на медицински и социални услуги с цел увеличаване продължителността на живота, а оттам и на населението в трудоспособна възраст.
5. Необходима е модернизация или подобряване на пенсионната система, за да се осигурят правилни, компетентни и адекватни пенсионни плащания с цел формирането на достоен стандарт на живот в пенсионна възраст.

Препоръки:

1. Предлага се на територията на страната да се извърши ефективна реформа на пенсионната система, която задължително да отчита интересите на възрастните граждани.
2. Предлага се, с цел повишаване ефективността, държавата да разработи набор от мерки, които допълнително да регулират пенсионната система.
3. Предлага се създаването, от страна на държавата, на единно социално пространство с участието на редица държави, където като цяло ще действа единна социална политика, което да насърчава трудовата миграция и да укрепва международните социални и икономически отношения.
4. Да се разработят на научна основа основните понятия на социалното право в Република Казахстан и да се определи тяхното място в системата на конституционните права.

ПО-ВАЖНИ НАУЧНИ ПРИНОСИ В ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

Цялостното и всеобхватно теоретично и правно изследване даде възможност да се състави теоретично обобщение и да се предложи решение на научния проблем, което се стои в цялостна научна последователност на основата на теоретичните и правните проблеми на правото на социално осигуряване, с цел получаване на пенсионни плащания, и се извърши въз основа на научна обосновка на предложението за избор на правен акт, който да се регулира.

1. Важна роля във формирането на правото, а именно социалното право, играе дефиницията на понятието за основните социални права в Република Казахстан; определянето на тяхното място в системата на конституционните права и свободи; на научна основа се разкрива спецификата, съдържанието на правото на социално осигуряване, включително правото на пенсионно осигуряване, в държавен и правен аспект;
2. Важна роля изиграха обстоятелствата, възпрепятстващи упражняването на социалните права в реалната практика, въз основа на нормите на Конституцията на Република Казахстан;
3. Изясни се и се включи общата правна характеристика на пенсионната система за пенсионно осигуряване на лица и граждани в Република Казахстан и се определи съответствието ѝ с конституционните норми и естеството на социалната държава;
4. Важна роля изиграха подобряването на дейността на пенсионните фондове в Република Казахстан, механизмите за защита вноските на гражданите на Република Казахстан и определянето на начините за тяхното подобряване.

ПУБЛИКАЦИИ, СВЪРЗАНИ С ДИСЕРТАЦИЯТА

1. Суйменбаева А.М. Дамира Курманбаева, Трудности внедрения основных институциональных инструментов пенсионной системы в РК: проблемы и их решение. // Материалы международной научно-практической конференции на тему: „Правото като изкуство за доброто и справедливото” - Варна, 1-3 юли 2022 г. изд. ВСУ, ISSN 1313-7263, стр. 229, <https://ejournal.vfu.bg> / стр. 257-262
2. Суйменбаева А.М. Зарубежный опыт в конституционно-правовом регулировании пенсионной системы и развитие системы пенсионного обеспечения в соответствии с конституционными изменениями.// кн. 40, 2021, Право и общество, серия "Юридически науки и обществена сигурност", XX Лятна научна сесия на Юридическия факултет. Катедра "Правни науки" - 25-26 юни 2021г. ISSN 1313-7263, стр. 254-258
3. Суйменбаева А.М. Важная роль принципа социального государства при выработке конституционной политики. изд. „Наука и икономика“ 2021, ИУ-Варна, „Правото и бизнестът в съвременното общество“ сборник с доклади от 4-та национална научна конференция 22.10.2021 г., ISSN 2603-5073, стр. 313-318.
4. Суйменбаева А.М. Некоторые вопросы конституционно-правового регулирования пенсионной системы республики Казахстан. //Международной научно-практической конференции посвященной памяти и 80-летию известного ученого, академика Международной академии информатизации, доктора экономических наук, профессора, почетного гражданина города Тараза Касенова Муратбека Рахметбаевича на тему: «Проблемы конкурентоспособности региональной экономики: теория и практика», Издание «Университет Дулати», 05 ноября 2021 г., стр.186-189, ISBN 978-601-7329-83-9